

S m a a s t y k k e r .

I.

En sørgelig Historie fra Fortiden.

Ved *Holger Fr. Rørdam.*

I Ny kirkehist. Saml. III, 450—53 findes meddelt Universitetets Betænkning i Anledning af at en Mand i Odense med sit Blod havde forskrevet sig til Djævelen. Da jeg senere har haft Lejlighed til i Fyens Bispearkiv at benytte de originale Akter i Sagen, har jeg ment at burde supplere min tidligere Meddelelse, saa meget mere som denne i psykologisk Henseende mærkelige Sag vinder en egen, om end sørgelig, Interesse derved, at selve corpus delicti — Forskrivningen — endnu findes bevaret.

I de første Dage af Oktober 1634 fandtes nemlig paa en Mark udenfor Odense et Blad, hvorpaa med en rødlig, men dog tydelig Skrift stod skrevet ¹⁾:

Giver jeg mig til Djævelen, at være hans egen med Liv og med Sjæl; efterat Doctor Faustus blev Djævelens egen, saa maa jeg ogsaa blive hans. Og et Punkt skal Fanden love mig, at han vil lade sig tilsyne, naar jeg vil, og hvad Skikkelse jeg hannem vil have, saa lover jeg han-

¹⁾ Ved Gjengivelsen af Aktstykkerne i det følgende har jeg benyttet vor Tids Retskrivning.

nem til større Bestandighed og Vidne med mit eget Blod er skrevet, og dermed forskriver mig til Djævelen, at være hans egen baade med Liv og med Sjæl til evig Tid. Derudimod skal Aanden Fanden love mig Penninge til Nødtørft, og saa tit jeg dennem behov haver at bruge og komme paa Fode med, min ganske Livstid, heller ogsaa til en bestemt Dag, at jeg ikke saa elændig lever. Vil Fanden holde mig dette fri, saa lover jeg hannem dette Løfte fri, at jeg aldrig vil vige fra dig, men blive hos dig evindeligt til evig Tid. Dette lover jeg Christen Pedersen at holde Fanden, som forskrevet staar. Des til større Stadfæstning haver jeg dette med mit eget Blod skrevet.

Christen Pedersen, med egen Haand.

Og blev dette skrevet anden Dag S. Michaelis 1634.

Det henkastede Papir blev snart efter fundet af en tilfældigt forbigaaende, og da Indholdet nødvendig maatte vække Opmærksomhed, kom det i Øvrighedens Hænder, som efter nogen Tids Forløb udfandt, at Gjerningsmanden var en fattig Skomager, som boede i Odense. Der blev da anlagt Sag imod denne, efter at han var belagt med Arrest, som følgende Dom nærmere viser:

Laurits Nielsen, Kgl. Maj.s Byfoged udi Odense, gjør vitterligt, at Aar efter Guds Byrd 1634, Mandagen den 17. November, paa Odense Byting for Retten var skikket ærlig og velagt Mand Svend Pedersen paa velvise Borgmestere og Raads Vegne, og lod af Byens Hefte udi Rette føre en Person ved Navn Christen Pedersen, Skomager, hannem anklagede og tiltalte for, at eftersom der Øvrigheden er forekommet et Brev med rødt skrevet, som formelder, at en ved forskr. Navn, Christen Pedersen, sig til Djævelen med Liv og Sjæl haver forskrevet, hvilket Brev Svend Pedersen udi Rette lagde, lod læse og paaskrive, lydendes Ord efter andet, som følger Og efter at det var oplæst, blev forskr. Christen Pedersen nu her for Retten, saa vel som i Dag tilforn paa Raadhuset først tilspurgt, om han samme Brev og med sit eget Blod haver skrevet. Svarede

han, det ikke at kunne benegte jo at være hans Haand, og Brevet at have skrevet. Dog berettede, [at han] ikke veed, om det med hans eget Blod at have skrevet, men mulig med noget rødt, som stod hjemme i hans Hus i en Krukke, det han ikke andet veed; men ikke han veed, naar han det skrev, eller hvorledes samme Brev er hannem fra-kommen.

Blev videre tilspurgt, hvorfor og af hvad Aarsag han da haver revet Pergamentet saa og nogle Blade af den hans Bog, som nu befindes et af Bladene samme Brev udi at have været¹⁾, efterdi han beretter desmidlertid ikke at have været ved sin fulde Fornuft, men som halv afsindig. Dertil han svarede, Pergamenten tilforn at være aftaget, men Bladene, den Tid han blev herom anmodet, da at have afrevet. Dog at han den Dag var noksom ved sin fulde Forstand.

Blev ydermere tilspurgt, om han med nogle af hans Naboer eller andre kan bevise, at han fjorten Dage før eller efter S. Michels Dag enten haver været forstyrret, eller i nogen Maade haver gaaet i Melancholi, efterdi han beretter, samme Brev at have skrevet udi Afsindighed. Hvortil han svarede, ikke videre Vidner i de Maader at kan føre end hans egen Hustru og hans Vært, Henrik Skræder.

Og efter al forberørte Lejlighed og ukristelige Middel satte forskr. Svend Pedersen udi Rette, om bemeldte Christen Pedersen ikke formedelst saadan hans ukristelige og meget forargelige Forskrivning og Exempel bør straffes paa sit Liv; og var derpaa endelig Dom begjærendes.

Da efterdi befindes, [at] forskr. Person, Chr. Pedersen, selvvillig bekjender, samme ukristelige Brev med egen Haand sig til Djævelen med Sjæl og Liv at have skrevet, hvilket først og fornemmest [er] imod hans Løfte i Daaben, som er hans Saligheds Sag angaaendes: derfor vidste jeg mig besværlig herudi noget at kjende, førend Sagen først for den gejstlige Ret tilbørlig er ageret, og, om siden videre paa-

¹⁾ Forskrivningen bærer endnu kjendelige Spor af at være Halvdelen af et Blad, udrevet af en Bog med rødt Snit.

klages, da, saa vidt Livssagen angaar, hannem at vederfares, hvis Ret er. Til Vidnesbyrd haver jeg trykt mit Signet her neden for. Actum Odense, Anno et die ut supra.

I Henhold til denne Kjendelse kom Sagen nu for Odense Konsistorium, der afgav følgende

Betænkende i Christen Pedersens Sag.

Eftersom en Skomager i Odense, ved Navn Christen Pedersøn, barnfødt i Aalborg, er paagreben og kast i Fængsel, fordi han med sit eget Blod haver forskrevet sig til Djævelen, at være hans egen med Liv og Sjæl til evig Tid, og derefter ført til Odense Byting, at hændes Dom over hannem, om han ikke for slig ukristelig Gjerning sit Liv havde forbrudt, og Byfogden besværet sig derudi at dømme, førend Sagen for den gejstlige Ret var ageret: saa haver Borgmestere og Raad ladet hannem komme for os i Odense Consistorio, Torsdagen den 20. Novembris sidst forleden, hvor først blev forelagt Chr. Pedersøns Obligation, lydendes saasom efterfølger Derpaa er han blevet formanet, at han skulde sige Sandhed og ingenlunde undskylde Synden, han haver bedrevet; thi dermed gjorde han sin Sag værre. Og blev derefter tilspurgt:

1. Om han denne Forpligt selv havde skrevet? Sva- rede han: Ja.

2. Om han havde skrevet den med sit eget Blod. Rsp. Ja.

3. Hvor han kom til det Blod? Endog han i Begyndelsen foregav, at han ikke kom i Hu, hvorledes han fik det Blod, dog alligevel, der han af os alle blev formanet til Sandhed at bekjende, sagde han, at han skar sig i sin Finger, og med det Blod skrev han samme Brev.

4. Efterdi det Papir, som denne hans Forpligt var skreven paa, syntes at være reven af hans Regnskabsbog, som og var tilstede, om han da skrev den i Bogen, eller ikke? Dertil svarede han, at han rev først Bladet af Bogen, og siden skrev derpaa.

5. Om han skrev det om Dagen, Aftenen eller Natten?

Rsp. Om Dagen.

6. Naar han lagde Brevet fra sig, og paa hvad Sted i Marken? Rsp. At han ikke vidste det; thi han i de Dage var saa selsom, at han ikke vidste, hvad han tog sig til. Vel muligt, han løb i Marken dermed og tabte det; men ikke han veed det.

7. Hvorfor Brevet var ikke skident, mens det var saa henkast? Rsp. Fordi det var et smukt Vejrlig i alle de Dage.

8. Eftersom vi havde forfaret. at han gik til Guds Bord ved en 14 Dage efter det Breves Datum, hvorfor han da ikke aabenbarede dette for Præsten? Rsp. Han ikke turde.

9. Om han sligt fortrød? Rsp. med grædende Taarer, at det angrede hannem af Hjærtet, begjærende Naade for Christi Skyld, og lovede, at han aldrig mere vilde saa lade sig forføre af Djævelen.

Efter alle forberørte Omstændigheder kunde vi ikke andet kjende, end at benævnte Christen Pedersøn denne ukristelige Gjærning med beraad Hu, egen Vilje og Vidskab haver beganget, og gjør os hjærteligen ondt, at det skulde høres i Guds Menighed, at nogen kristen Menneske skulde være saa gudsforgaaen, at han skulde forlade den evige, almægtige, gode Gud, af hvilken han er skabt og dyre igjengkjøbt og saa faderligen forsørget og beskyærmet til Sjæl og Liv, og det uagtet med sit eget Blod forskrive og forpligte sig til Djævelen, vor Saligheds Hovedfjende, at være hans egen med Liv og Sjæl til evig Tid; og at vi befinde dette at være saadan en gruelig og forskrækkelig Misgjærning, at en grueligere og forskrækkeligere fast ikke tænkes kan, og derfor langt overgaar al Tyveri, Horeri, Mord og Mandslæt etc. Vi eragte og at være sket af den almægtige Guds faderlige Godhed og Naade, at denne Obligation er funden og optagen, strax efter den blev paa Marken henlagt, førend den kom i Djævelens Vold (!), paa det hans arme Sjæl kunde frelses, og andre af hans Exempel for saadan ukristelig Gjærning sig skulde tage vare.

Men hvad legemlig Straf dette Menneske skal være undergiven, befinde vi besværligt for os at kunne determinere. Ville derfor til verdslig Øvrighed det have remitteret.

Datum Odense den 26. Novemb. 1634.

Hans Michelssøn, S. F. Jacob Jacobsen, SS. Theologiæ
mpp. professor, manu propria.

Hendrich Michelssen, Suend Pedersøn, Logicæ et Meta-
Pastor Eccl. D. Joh. mpp. physicæ Professor, mpp.

Jacob Sperling, Christian Hansen Lund, Mathema-
pastor ad D. Canut. m. m. tum et Physices Professor mpp.

Da »de højlærde i Odense« altsaa heller ikke afsagde nogen endelig Dom, blev Sagen indberettet til Regjeringen, medens Christen Pedersen forblev i Fængselet, hvorfra han ved Juletid tilskrev Lensmanden paa Odensegaard følgende Brev, der under Forudsætning af, at det er ærlig ment, ikke kan andet end vække vor Medfølelse med den ulykkelige:

Nu udi den Herres Jesu Christi velsignede Navn ønsker jeg Eder, min kjære velbyrdige Lensmand, Henning Valkendorf til S. Hans Kloster, vil jeg ønske Eder en glædelig Julefest og Højtid med Eders kjære velbyrdige Frue og Eders kjære Børn og ganske Hus, med al den Del, I haver kjært, baade til Liv og Sjæl. Saa desligeste vil jeg ønske Eder og Eders kjære velbyrdige Frue og Eders k. velbyrdige Børn og Tyende og Folk et glædeligt Nytaar. Item vil jeg ønske Eder allesammen dette lille Barn Jesus Christus, Gud Faders evige Søn, til Nytaarsgave. Item betakker jeg Eder for Eders store usigelige Velgjerning, som I mig fattige, bedrøvede, elændige Fange haver bevist og ladet paakjende mod mig arme Menneske; og jeg forhaaber, næst den Herres Jesu Christi Hjælp og Trøst, at det bedste stander tilbage med mig Synder; thi den Herre Jesus Christus haver opvakt Eders Hjærte til, at I skal hjælpe de elændige og fattige, som jeg arme Menneske nu er i denne bedrøvede Tid. O milde Jesu kjære himmelske Fader, han spare og bevare

Eder og Eders kjære Frue samt Eders kjære velbyrdige Børn længe udi Jesu Frygt at leve og vel at lide, ønsker jeg Eder baade til Liv og Sjæl, og Jesu befalet. Jesus kan bevæge Eders Hjærte og give Eder den Helligaand der udi Jesu Navn! Er Eders Fromhed og Velbyrdighed vel vitterligt, at jeg haver bekjendt mine Synder, og bekjender dennem dagligen for den Herre Jesu Christo med mine Hjærtens Bønner og grædendes Taarer for mine Synders Skyld og for det Brev, jeg haver skrevet udi min Vildelse og Galenskab, saa jeg intet andet, mig fattige Synder, gjort haver, og ikke heller jeg veed, hvor samme Brev er blevet af eller fra mig kommen, saa sandt som Jesus mig hjælpe skal. Thi, min gode, fromme, velbyrdige Lensmand, at Christus Jesus han haver saa vældig udrakt sin Haand ud-over mig arme, syndige Menneske, at han haver mig saa beskyttet og beskjermet fra denne slemme og lede Aand. Vel kan ske, at den Herre Jesus Christus vilde forsøge mig, hvorledes at den Herre Jesus var udi mit Hjærte begravet, om jeg vilde blive fast udi Troen eller ej, da haver jeg tænkt paa Herrens Ord, at Jesus Christus vilde give mig sin Aand og Naade til at staa den arrige Fjende udmod; thi Jesus havde dette forbuden, at han ingen Magt skulde faa med mig, ligesom han forbød dette med Job.

Nu kommer den Herre Jesus Christus og giver mig Trøst udi mit Hjærte, siger saaledes: Vedst du ikke, at jeg er en naadig Gud, en barmhjærtig Fader, og jeg er mild og miskundelig alle dennem, som paakalde mig udi sin Nød, dennem vil jeg hjælpe, og de skal takke mig. Item siger Christus: Jeg vil, at ingen Synder skal dø, men gjøre en sand Pønitense og Omvendelse og leve. Nu haver jeg længedes efter dig Christus Jesus, ligesom dine Disciple længtes efter dig, den Tid at de bade dig, at du skulde tøve hos dennem, thi det stunder til Aften. Bliv ligesaa hos mig, thi Aftenen stunder til. O Herre, maatte jeg ønske, at denne Dag maatte komme, at jeg engang maatte blive saa delagtig, som denne arme kananæiske Kvinde hun var, at jeg maatte røre ved Sømmen af dit Klædebon, ved dit hellige, rene og saliggjørende Ord, ved Guds Ords Tjener og

endelig ved det højværdige Sacramente. Thi jeg længes ligesaa saare derefter, som Hjorten længes efter fersk Vand, saa længes min Sjæl efter Jesus, min Frelsermand.

Nu haver jeg ligget udi dette mørke Fængsel udi 7 Uger. Dette haver været mig 7 lange Uger. Nej! jeg maa ingenlunde sige dette, at de have været mig lange; men de have været mig syv gode Uger. Hvorfor? Fordi saa jeg kjender og bekjender min Frelser, den Herre Jesum Christum, for min Frelsermand at være. Havde det ikke været, kan vel ske, at jeg ikke engang havde tænkt paa mine Synders Forladelse. Nu er jeg vis derpaa, at mine Synder bliver mig tilgiven og forladt, saa fremt jeg dennem angrer og fortryder udaf mit inderste Hjærte, saa jeg skal dette visselig gjøre, næst Jesu Hjælp, da skal jeg anmode min Frelsermand Jesus Christus med mine Hjærtens Bønner, idelig paakalde hannem Nat og Dat, at han vil tilgive og forlade mig alle mine Synder. Jeg skal hænge hart ved hannem, som den arme kananæiske Kvinde hun gjorde; han skal aldrig blive af („aade“) med mig, førend han bønholder mig og hjælper mig. Udi Jesu Navn bønher mig søde Jesu for din Døds og Pines Skyld.

Fromme, velbyrdige Lensmand, er Ed. Fromhed vel vitterligt, at jeg haver ladet Eder anmode med min Skrivelse; thi jeg haver ingen anden, at jeg kan skrive til; I er nu udi Faders og Moders Sted, næst den Herre Jesus. Min Fortrøstning stander til Eder og næst Gud udi Himmelen og min Majestæt, den Herre Jesus. Han oplade Eders Hjærte til at hjælpe mig arme Synder, som saa mig haver forset, at have skrevet det Brev. Gud ske Lov, at det intet videre haver med sig at føre, eller er kommen udi nogen Maade¹⁾. Derfor vil visselig den Herre Jesus mig hjælpe, haver han hjulpen mig fra al Ulykke udi saa Maade, da er mit Haab og Trøst til den Herre Jesus Christus, at han endnu fremdeles hjælper mig. Og desligeste er min For-

¹⁾ Aabenbart samme Tanke, som paa en saa naiv Maade har faaet sit Udtryk i Odense-Konsistoriets Betænkning, naar de takke Gud for, at Brevet endnu ikke var kommet i Djævelens Vold.

trøstning til Eders Velbyrdighed og til Eders velbyrdige Frue, at I for Guds Skyld og for Jesu Christi Pines og Døds Skyld hjælper mig fattige, elændige, bedrøvede, sorrigfulde Menneske til Rette, med min fattige Hustru og mine sørgelig 2 fattige Børn. Den allerhøjeste Christus Jesus, Guds Søn, han spare og bevare Eders k. velbyrdige Børn og ganske Hus, med hvis Eders kjære Velbyrdighed kjært er baade til Liv og Sjæl.

Vil jeg gjerne bede E. V. og Eders kjære velb. Frue, at I ikke blive forternede udover mig for min dristige Skrivelse, jeg anmoder Eder saa tit med. Jesus Christus han give Eder en glædelig Jul og Julefest og et glædeligt Nytaar og det lille Barn Jesus til Nytaarsgave, og alle Eders gode Venner udi den Herre Jesu Christo befalet. Thi jeg kan nu intet se at skrive, som jeg skulde. Si Deus pro nobis, quis contra nos. Er Gud for os, hvo kan da være imod os.

Kresten Pirson,
med egen Haand.

Da dette egenhændige Brev findes blandt Sagens Akter, er det rimeligt, at Lensmanden har indsendt det, om det mulig kunde have nogen Indflydelse paa Dommen over den ulykkelige Mand ¹⁾. — Den 10de Januar 1635 udgik Kongens Befaling til Universitetets Rektor, Theologer og menige Professorer om at afgive Betænkning om, hvorledes saadant burde straffes. Da Erklæringen, der er afgivet under 28de Jan. s. A., som sagt, tidligere er meddelt, skulle vi ikke gjentage den her, men blot bemærke, at den gik ud paa, at Manden var skyldig til Døden; dog skulde man først ved flittig Undervisning søge at vække det Sind hos ham, at han selv erkjendte, at han gjerne burde lide her paa Legemet, for at hans Sjæl kunde blive frelst. Tillige tilraadedes det, at Fausts Historie og andre

¹⁾ I Biskop Hans Michelsens Dagbog findes under 1. Jan. 1635 antegnet, at Bispen paa den Dag besøgte Lensmanden og refererede ham Kansler Ch. Friis's Svar, bl. a. med Hensyn til den Fange, som havde forskrevet sig til Djævelen. (Saml. til Fyns Hist. og Topogr. VII, 81). Svaret kjende vi dog ikke nærmere.

saadanne bespottelige Skrifter under Livsstraf skulde forbydes, at de enfoldige ikke derved skulde forføres til Djævelens Tjeneste. — I Henhold til denne Erklæring udgik følgende Kongebrev til Stiftsøvrigheden i Odense:

Christian den Fjerde (osv.). Vor synderlige Gunst tilforn. Vi tilskikke Eder herhos vore Professorers udi vores Universitet udi vor Kjøbsted Kjøbenhavn deres Betænkende, belangende den Skomager, som sig haver bortgivet i Djævelens Vold, samt medfølgende Dokumenter. Og have I deres Betænkende med al Flid at sætte udi Værk og Eder derefter at rette. Dermed sker vor Vilje. Befalendes Eder Gud. Skrevet paa vort Slot Koldinghus den 5. Februarii Anno 1635. Under vort Signet.

Christian.

Udskrift: Os elsk. ærlig og velbyrdig Henning Valkendorf til Glorup, vor Mand, Tjener og Befalingsmand paa vor Gaard udi Odense, og hæderlig og højlærd Doctor Hans Michelsen, Superintendent over Fyns Stift.

At den ulykkelige Skomager er bleven henrettet, kan efter dette jo ikke betvivles, om vi end neppe have nogen nærmere Efterretning derom. Thi naar E. Pontoppidan og andre omtale det som en Kjendsgjerning, have de dog ikke haft andet end Professorernes Erklæring at støtte sig til, hvori Livsstraf tilraades.

Den her omtalte Begivenhed var maaske den første af den Slags skriftlige Kontrakter med den Onde, som kom for Dagen her i Landet; men den blev langt fra den sidste. Meget mere opdagedes i Slutningen af det 17de og Begyndelsen af det 18de Aarhundrede flere lignende, navnlig blandt de hvervede Soldater, alle lige meget vidnende om en underlig og sørgelig Blanding af Overtro og Ugudelighed ¹⁾).

¹⁾ Jvfr. Werlauff, Hist. Antegnelser til Holbergs atten første Lystspill. Kbh. 1858, S. 460—63. Kirkehist. Saml. 3. R. III, 789.